

Oponentský posudek na diplomovou práci

Autorka: Adéla Dědečková

Název práce: Paradoxní zveřejňování soukromí v prostředí facebooku

Diplomová práce se zabývá fenoménem facebooku a v souvislosti s ním konkrétně postojem uživatelů ke zveřejňování informací ze svého soukromí. Aniž by to autorka explicitně tematizovala, přispívá tak k aktuálně rozvíjené otázce míry bezpečnosti užívání sociálních sítí. Zůstává však na psychologické pozici, z jejíž perspektivy se snaží porozumět tomu, jak její informanti soukromí vymezují a jak jej na facebooku ošetřují. Název nám napovídá, že odhalila některé paradoxy, z nichž část je předem očekávatelná a dnes silně zdůrazňovaná a část lze považovat za poměrně originální přínos vlastního výzkumu.

Práce má adekvátní rozsah – cca 80 stran. Její styl je čtivý, místy úvahovitý až beletristický (což nepovažuji za zápor). Text neobsahuje téměř žádné gramatické chyby či překlepy. Citační norma je používána správně (v případě pasáží, které vycházejí z jediné, předem deklarované publikace, by bylo vhodné uvádět u parafrází i čísla stránky; stávající podoba však není nesprávná). Práce zahrnuje všechny povinné součásti. Po formální stránce text splňuje veškeré požadavky kladené na diplomové práce.

Autorka práci člení do vnitřně koherentních kapitol. Jejich celkovou strukturu a uspořádání ovšem nepovažuji za šťastné. Úvodní kapitola vedle stručného zdůvodnění volby tématu představuje jakési kvazi-metodologické vymezení práce. Tytéž informace, i když podrobněji, se opakují v kapitole 5, která je skutečným představením výzkumu. I tam ovšem řada informací běžných pro metodologické kapitoly chybí, např. 1. jak došlo k výběru informantů? (v práci je uvedeno „náhodný vzorek“, ovšem minimálně Hedvika a Milan jsou na facebooku přáteli – opravdu se tedy jedná o náhodu, nebo spíše byla použita metoda sněhové koule?), 2. jaké byly základní demografické charakteristiky informantů? (v práci se dočítáme o podílu žen a mužů a dále z prezentace výsledků některé charakteristiky vyplývají, ovšem chybí přehled souboru osob, který by prezentoval jejich věk, pracovní či studentský status, existenci vlastní rodiny atd., tj. charakteristiky, které jednoznačně intervenují do užívání facebooku), 3. jaké byly metody analýzy dat? (práce používá termín „tematická analýza“, který však není blíže popsán; není jasné, jak přesně autorka postupovala při generování kategorií; ty se do velké míry kryjí s bloky otázek v rozhovoru). Pokud by tyto informace byly v práci obsažené, zvýšilo by to důvěryhodnost předkládaných výsledků.

Další ne zcela logické zařazení se týká kapitoly 4, která představuje výsledky ze dvou pilotních rozhovorů. Proč představení metodologie následuje až poté? Z textu rovněž není jasné patrné, jaký je vzájemný vztah pilotních a řádných rozhovorů. V hlavní kapitole prezentující výsledky práce (kapitola 6) autorka operuje se všemi existujícími rozhovory, včetně pilotních. Pokud je důvod vyčlenění rozhovorů do samostatné kapitoly to, že se jednalo o rozhovory pilotní, mělo by být patrné, jak byl naplněn jejich účel – např. v čem se změnila struktura rozhovoru po provedení a analýze pilotních rozhovorů?

Poznatky načerpané z literatury autorka předkládá v kapitole 2, která je dále rozčleněna do podkapitol. Řada z nich je de facto výtahem z použitých publikací. Ačkoliv se zdá být výběr informací vhodný a je představen srozumitelně, přehledně, postrádám v kapitolách větší kritický odstup (následně v diskusi ovšem autorka prokazuje, že je ho schopna). Jednou z mála výjimek je str. 19, kde se autorka snaží s literaturou polemizovat.

Kapitola se věnuje relativně úzce problematice soukromí a facebooku, což považuji na jedné straně za správné, zároveň bych však očekávala hlubší teoretické ukotvení některých tvrzení, které zasahují do dalších témat, především do tématu komunikace. Například autorka předkládá jako samozřejmé, že komunikace na facebooku postrádá neverbální projevy. Opravdu? Domnívám se, že při hlubším zamyšlení nad ne/verbalitou komunikace by dospěla k tomu, že facebook nabízí řadu prvků neverbálního, tj. nejazykového charakteru (např. zdvižený palec, smajlíky či úpravu písemných stylů). Podobně tvrzení, že na facebooku se uplatňuje zejména neformální komunikace, by při hlubším rozboru zřejmě vedlo k jeho odmítnutí. Copak lze například v případě prezentace firem hovořit o neformálnosti; pokud ano, v jakém smyslu? Inspirující by také jistě byla hlubší konceptualizace masové komunikace či

rozdílu mezi horkými a studenými médii (autorka s McLuhanem, který toto členění zavedl, pracuje).

Domnívám se, že by si tím autorka připravila půdu pro následnou analýzu empirických dat v dalších dimenzích, které mají bezprostřední vazbu k ústřednímu tématu – zveřejňování soukromí. Jednou, která se sama přímo z dat vehementně nabízí, je vztah orálnosti a skripturality. Respondenti opakovaně srovnávají psané a ústní sdělování informací, přičemž rozporně shledávají jednu či druhou formu jako volnější, více nakloněnou ke sdělování osobních informací (viz „papír snese všechno“ x „jen to, co bych řekla v osobním kontaktu“). Vede psané k větší opatrnosti? Nebo naopak k větší svobodě, protože převládá (falešný) pocit anonymity? Zdá se, že to platí různě pro různé respondenty/ky a pro různé obsahy. K lepšímu zorientování by mohlo sloužit jednak zavedení dichotomie funkcí komunikace – komunikace expresivní (o vztazích) a instrumentální (o faktech). A dále zavedení dichotomie realita versus nerealita, virtualita, fikce, fantazie (při rozlišení těchto pojmů).

Tímto expozé jsem chtěla upozornit na to, že kdyby autorka v teoretické části čerpala i ze zdánlivě vzdálenějších zdrojů (zejména těch, které se týkají teorie komunikace), byla by vybavenější pro následnou empirickou analýzu. Tím ovšem neříkám, že by nyní provedená analýza byla nezajímavá či dokonce chybná. Kapitoly 7 a 8 jsou jednoznačně kvalitativním vrcholem celé práce – autorka v nich dochází k novým zjištěním, dokládá je vlastními daty i opírá o literaturu. Domnívám se však, že by analýza mohla být v některých aspektech ještě zajímavější, respektive hlubší.

Možná by se tím také podařilo překonat úskalí permanentní hierarchizace reálné komunikace a facebooku, které se podle mého názoru táhne prací jako červená niť. Zdá se mi, že autorka oba typy komunikace uvažuje skrze sebe, permanentně je k sobě vztahuje a porovnává (např. s. 33). To se promítá i do empirických dat, kde toto srovnávání zaznívalo jak v otázkách, tak v odpovědích. Nebylo by ovšem smysluplnější pokusit se podívat na tyto druhy komunikace nezávisle? Nikoliv v které z nich je „něčeho“ méně, ale v čem jsou jiné, v čem specifické? Neuvažovat o nich tedy v rámci jedné dimenze, nýbrž se pokusit identifikovat jejich vlastní prostor – ten se může částečně překrývat a vůči sobě vymezovat, ale nikoliv v míře, kterou autorka (automaticky?) předpokládá.

Za velice zajímavá témata, která zůstala zatím spíše stranou zájmu (a jsou tedy výzvou pro další výzkumu), považuji deklarovanou zábavnost a pohodu, kterou má facebook poskytovat, a dále zdůrazňovanou dobrovolnost účasti na facebooku. Obě jsou podle mne symptomy hlubších sociálně-psychologických proměn současné společnosti.

Konkrétní otázky k obhajobě (vedle komentářů uvedených v textu):

1) V souvislosti s komunikací zdůrazňujete dva aspekty – o čem se komunikuje a s kým se komunikuje. Jedná se tedy o osu obsahovou a osu sociální. Lze je použít na úvahy o těžišti pobytu na facebooku pro jednotlivé osoby, které by se mohlo nacházet v prostoru vymezeného dvěma osami, přičemž jedna je dána polaritou Já (dát o sobě vědět) versus Druzí (dozvědět se o nich) a druhá polaritou Vztahy (pěstovat stávající vztahy nebo získávat nové vztahy) versus Informace (o událostech, o věcech, o lidech)?

2) Odmítnutí přátelství na facebooku je velmi silné gesto, které v běžné realitě víceméně absentuje. Nezájem o navázání vztahu se obvykle projevuje mírněji. Facebookovské odmítnutí je gestem, které dává moc, a zároveň budí obavu, že moc bude užita vůči danému člověku. Nakolik pak může být „nevyvozování závěrů z vlastního odmítnutí“ obranným mechanismem?

Závěr:

Ačkoliv bych považovala za vhodné upravit strukturu práce, začlenit další informace o výzkumu a rozšířit teoretickou část o některá témata, celkově práci hodnotím jako kvalitní. Mohu tedy konstatovat, že práce Adély Dědečkové splňuje nároky na diplomové práce – je důkazem, že autorka dokáže pracovat s odbornou literaturou a že si osvojila badatelské dovednosti. Navrhuji hodnocení velmi dobře až výborně s ohledem na podobu obhajoby.